

شورای سیاستگذاری حوزه های علمیه خواهران

مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

معاونت پژوهش

عنوان

تأثیر محبت در مدیریت اجتماعی از منظر قرآن و روایات

استاد راهنما

حجت الاسلام و المسلمین دکتر مجید حیدری فر

پژوهشگر

طیبه جودکی

سال تدوین

۱۴۰۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تحمیدیه

سپاس خدای را که خود، خویشان را به ما شناسانید و شکر گذاری در برابر نعمت هایش را به ما الهام کرد و درهای شناخت ربوبیت خویش را بر ما گشود و ما را به اخلاص در توحیدش راهنمایی کرد و ما را از کجروی و دودلی در امر خویش دور کرد .

تقدیم به

به پاس قدردانی با قلبی آکنده از عشق و معرفت که محیطی سرشار از سلامت و امنیت و آرامش و آسایش برای من فراهم آورده اند، به تمام عزیزانم تقدیم می کنم .

تقدیر و تشکر

«لئن شکرتم لَازِیدَنَّکم ولئن کفرتم انَّ عذابِی لَشَدِید» (سوره ابراهیم، آیه ۷).

اگر سپاس نعمت های خداوند را به جای آرید، به یقین افزونتان دهم و اگر ناسپاسی کنید عذاب من بسیار سخت است. به حکم ادب و احترام از زحمات کسانی که مرا در تهیه و تنظیم این پژوهش یاری و راهنمایی نمودند کمال تشکر و قدر دانی را دارم.

از جمله :

استاد راهنما جناب حجت الاسلام والمسلمین دکتر مجید حیدری فر (زیدعزه)

و همسرو فرزندان عزیزم که صبورانه مرا در این پژوهش یاری نمودند.

و سرکار خانم معین السادات مدیر محترم مؤسسه آموزش عالی حوزوی ریحانه النبی سلام الله علیها

و سرکار خانم حسینخانی معاون محترم پژوهش مؤسسه آموزش عالی حوزوی ریحانه النبی سلام الله علیها

آرزوی موفقیت در تمامی مراحل زندگی را از خداوند متعال برایشان خواستارم.

مدیریت اجتماعی در اندیشه اسلامی، فراتر از صرف اداره جامعه، بر مبنای ارزش‌های الهی و اخلاقی استوار است. یکی از مؤلفه‌های بنیادین این مدیریت، محبت است؛ نیرویی که در قرآن کریم و روایات معصومان علیهم السلام به عنوان رمز پیوند و انسجام اجتماعی یاد شده است. پژوهش حاضر با بررسی منابع و حیانی، در پی پاسخ به این سؤال است که محبت چه نقشی در کارآمدی و مشروعیت مدیریت اجتماعی دارد؟ با توجه به نتایج، محبت، اساس ارتباط مؤثر میان مدیر و جامعه بوده و زمینه اعتماد، تعاون و وحدت را فراهم می‌سازد. آیه شریفه «فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ» نمود روشن تأثیر رحمت و نرمی در جذب دل‌هاست. همچنین، در روایات، مدیریت مبتنی بر محبت، نشانه عقل، ایمان و خیرخواهی نسبت به مردم دانسته شده است. بنابراین، محبت در مدیریت اجتماعی از منظر قرآن و روایات، عامل اصلی پایداری و موفقیت در اداره جامعه و تحقق عدالت و رضایت عمومی است. محبت به عنوان رفتاری ذاتی، سازگارانه و بنیادین در وجود انسان، نقش محوری در ارتقای سلامت جسمی، روانی و اجتماعی ایفا می‌کند. اهمیت این ویژگی زمانی آشکارتر می‌شود که آثار محبت حتی در صورت عدم پاسخ متقابل، باز هم در وجود فرد ابرازکننده نمود می‌یابد و موجب آرامش درونی می‌گردد. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از آموزه‌های قرآن کریم و روایات اسلامی، به تبیین جایگاه محبت در مدیریت اجتماعی می‌پردازد و نقش آن را در شکل‌گیری جامعه‌ای سالم، پویا و همگرا بررسی می‌کند. نتایج نشان می‌دهد که محبت در نگاه دینی، نه صرفاً یک احساس فردی، بلکه راهبردی بنیادین در مدیریت اجتماعی است که موجب همبستگی، اعتماد و رشد اخلاقی جامعه می‌شود.

کلیدواژه: اجتماع؛ تربیت؛ محبت؛ مدیریت اجتماعی.

Contents

أ.....	
۱.....	مقدمه
۳.....	فصل اول: کلیات و مفاهیم تحقیق
۱.....	نوشتار اول: طرح تحقیق
۱-۱.....	۱-۱-تبیین موضوع
۲.....	۱-۲-اهمیت و ضرورت مسأله
۳.....	۱-۳-اهداف پژوهش
۳.....	۱-۴-پیشینه پژوهش
۵.....	۱-۵-سوال اصلی
۵.....	۱-۶-سولات فرعی
۵.....	۱-۷-فرضیه پژوهش
۶.....	۱-۸-مشکلات و محدودیت های پژوهش
۶.....	۱-۹-روش پردازش اطلاعات
۶.....	۱-۱۰-سازماندهی پژوهشی
۷.....	نوشتار دوم : معنایابی واژگان پژوهش
۷.....	۱-۲-۱-محبت در لغت و اصطلاح

۸.....	۲-۱-مدیریت اجتماعی در لغت و اصطلاح
۹.....	۳-۲-۱-اجتماع در لغت و اصطلاح
۱۲.....	۴-۲-۱-تربیت در لغت و اصطلاح
۱۴.....	۱-اقسام محبت
۱۹.....	۲-اقسام تربیت
۲۶.....	نوشتار چهارم: اصول و اقسام مدیریت در قرآن و روایات
۲۶.....	۱. اصول و اقسام مدیریت در قرآن و روایات
۳۳.....	۲. مدیریت اسلامی از منظر قرآن کریم
۱۰۰.....	فصل دوم: اثرگذاری محبت در توسعه کمی مدیریت اجتماعی در قرآن و روایات
۱۰۱.....	نوشتار یکم: اثرگذاری کوتاه مدت، میان مدت ، بلند مدت محبت در توسعه کمی مدیریت اجتماعی از منظر قرآن
۱۰۱.....	الف)اثرگذاری کوتاه مدت محبت در توسعه کمی مدیریت اجتماعی از منظر قرآن
۱۰۷.....	ب)اثرگذاری کوتاه میان مدت محبت در توسعه کمی مدیریت اجتماعی از منظر قرآن
۱۱۳.....	ج)اثرگذاری بلند مدت محبت در توسعه کمی مدیریت اجتماعی از منظر قرآن
۱۲۲.....	نوشتار دوم: اثرگذاری تام و ناقص محبت در توسعه کمی مدیریت اجتماعی از منظر روایات
۱۲۴.....	الف)اثرگذاری تام محبت در توسعه کمی مدیریت اجتماعی از منظر روایات
۱۲۷.....	ب)اثرگذاری ناقص محبت در توسعه کمی مدیریت اجتماعی از منظر روایات
۱۳۷.....	نوشتار سوم: اثرگذاری مستقل و غیر مستقل محبت در توسعه کمی مدیریت اجتماعی از منظر روایات
۱۴۰.....	الف)اثرگذاری مستقل محبت در توسعه کمی مدیریت اجتماعی از منظر روایات
۱۴۳.....	ب)اثرگذاری غیر مستقل محبت در توسعه کمی مدیریت اجتماعی از منظر روایات
۱۴۸.....	فصل سوم: اثرگذاری محبت در تعالی کیفی مدیریت اجتماعی در قرآن و روایات
۱۴۹.....	نوشتار یکم : اثرگذاری کوتاه مدت، میان مدت ، بلند مدت محبت در توسعه کیفی مدیریت اجتماعی از منظر قرآن

الف) اثرگذاری کوتاه مدت محبت در توسعه کیفی مدیریت اجتماعی از منظر قرآن.....	۱۴۹
ب) اثرگذاری میان مدت محبت در توسعه کیفی مدیریت اجتماعی از منظر قرآن.....	۱۵۳
ج) اثرگذاری بلند مدت محبت در توسعه کیفی مدیریت اجتماعی از منظر قرآن.....	۱۵۶
نوشتار دوم : اثرگذاری تام و ناقص محبت در توسعه کیفی مدیریت اجتماعی از منظر روایات.....	۱۶۰
الف) اثرگذاری تام محبت در توسعه کیفی مدیریت اجتماعی از منظر روایات.....	۱۶۱
ب) اثرگذاری ناقص محبت در توسعه کیفی مدیریت اجتماعی از منظر روایات.....	۱۶۳
نوشتار سوم : اثرگذاری مستقل و غیر مستقل محبت در توسعه کیفی مدیریت اجتماعی از منظر روایات.....	۱۶۷
الف) اثرگذاری مستقل محبت در توسعه کیفی مدیریت اجتماعی از منظر روایات.....	۱۶۷
ب) اثرگذاری غیر مستقل محبت در توسعه کیفی مدیریت اجتماعی از منظر روایات.....	۱۷۲
نوشتار پایانی: نتیجه‌گیری و نوآوری و پیشنهادهای پژوهشی.....	۱۷۸
نتیجه‌گیری.....	۱۷۸
پیشنهادهای پژوهشی.....	۱۸۱
فهرست منابع.....	۱۸۳

مقدمه

محبت، نیرویی است که در تار و پود هستی انسان تنیده شده و به عنوان یکی از عمیق‌ترین و بنیادی‌ترین احساسات انسانی، از دیرباز مورد توجه فلاسفه، اندیشمندان، روانشناسان و علمای دین قرار گرفته است. این صفت نیکو، نه تنها بستری برای شکل‌گیری روابط انسانی است، بلکه به عنوان یک رفتار ذاتی و سازگارانه، نقش حیاتی در بقا و شکوفایی جوامع بشری ایفا می‌کند. از منظر فردی، محبت و ابراز آن، فراتر از یک احساس صرف، به مثابه یک نیاز اساسی است که رضایت‌مندی، آرامش و سلامت همه‌جانبه انسان را تضمین می‌کند. در این راستا، تحقیقات و مطالعات نوین روانشناختی مؤید آن است که تبادل محبت و بروز احساسات مثبت به دیگران، نتایج شگرفی بر سلامت جسمانی و روانی افراد دارد؛ از کاهش سطوح هورمون‌های استرس و کلسترول گرفته تا بهبود فشار خون و تقویت سیستم ایمنی بدن. این تأثیرات مثبت، حتی زمانی که محبت به صورت متقابل ابراز نمی‌شود، در فرد بخشنده مشهود است که خود نشان‌دهنده عمق و گستردگی اثرات آن است.

در این پژوهش که در سه فصل تنظیم شده به تأثیر محبت در مدیریت اجتماعی از منظر قرآن و روایات پرداخته شده است.

در نوشتار اول به کلیات پژوهش پرداخته شده است. در نوشتار دوم: معنایی واژگان تحقیق آورده شده است. نوشتار سوم: به گونه‌شناسی واژگان پژوهش که در آن: اقسام محبت؛ -اقسام اجتماع؛ اقسام تربیت پرداخته شده است.

نوشتار چهارم: به اصول و اقسام مدیریت در قرآن و روایات؛ اصول مدیریت در قرآن و روایات؛ اقسام مدیریت در قرآن و روایات پرداخته است.

- ۲۱- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، مصحح: صفوان عدنان داوودی، بیروت، دارالشامیه، ۱۴۱۲ق.
- ۲۲- زحیلی و هبه بن مصطفی، تفسیر الوسیط (زحیلی)، چاپ اول، دمشق، دارالفکر، ۱۴۲۲ ق.
- ۲۳- شوکانی، محمد بن علی، فتح القدیر، چاپ اول، دمشق و بیروت، دار ابن کثیر و دار الکلم الطیب، ۱۴۱۴ ق.
- ۲۴- شاذلی، سید بن قطب بن ابراهیم، فی ظلال القرآن، چاپ هفدهم، بیروت و قاهره، دارالشروق، ۱۴۱۲ ق.
- ۲۵- طباطبایی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان ترجمه موسوی همدانی سید محمد باقر، دفتر انتشارات اسلامی جامعه ی مدرسین حوزه علمیه قم، قم، چاپ پنجم، ۱۳۷۴ ش.
- ۲۶- طبرسی، احمد بن علی، الاحتجاج، قم، ناشر اسوه، ۱۳۸۳ ش.
- ۲۷- طبرسی، حسین نوری، مستدرک الوسائل و مستنبط المسایل، نشر: قم: موسسه آل البيت(ع)، الاحیاء التراث، ۱۴ق. ۱۳۶.
- ۲۸- طبرسی، فضل بن حسن، ترجمه و تصحیح: هاشم رسولی، ترجمه مجمع البیان فی تفسیر القرآن، انتشارات فراهانی، تهران ۱۳۶۰
- ۲۹- طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران: انتشارات ناصر خسرو، چاپ سوم، ۱۳۷۲ ش.

- ۳۰- طبرسی، فضل بن حسن، ترجمه تفسیر مجمع البیان، ترجمه: هاشم رسولی، تهران، نشر فراهانی، ۱۳۶۰ش.
- ۳۱- طبرسی، فضل بن حسن، مکارم الاخلاق، ناشر شریف رضی، بی تا.
- ۳۲- طبرسی، علی بن حسن، مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار، ناشر: دار صعب - نجف - عراق، بی تا.
- ۳۳- طوسی، محمد بن حسن، التبیان فی تفسیر القرآن، مصحح: احمد حبیب عاملی، بیروت، دار احیاء التراث العربی، بی تا.
- ۳۴- طوسی، محمد بن حسن، امالی، ترجمه صادق حسن-زاده، اندیشه هادی، ۱۳۸۸.
- ۳۵- طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الأحکام، ناشر دار التعارف للمطبوعات، پیش از ۴۱۳ ق.
- ۳۶- طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، تهران، تصحیح سیداحمد حسینی اشکوری، مرتضوی، چاپ سوم، ۱۳۷۵ش.
- ۳۷- طیب، سید عبدالحسین؛ اطیب البیان فی تفسیر القرآن، انتشارات اسلام، ۱۳۷۸ش، دوم.
- ۳۸- طیب، سید عبدالحسین، کلم الطیب در تقریر عقاید اسلام، نشر: تهران: کتابفروشی اسلام، ۱۳۶۳.
- ۳۹- عروسی حویزی، عبدعلی بن جمعه، نور الثقلین، چاپ هاشم رسولی محلاتی، قم، ۱۳۸۳- ۱۳۸۵ش.
- ۴۰- عدی، بن یحیی، تهذیب الاخلاق، با مقدمه و تصحیح و ترجمه و تعلیق محمد دامادی، تهران ۱۳۶۵ش.

- ۴۱- الفیض الکاشانی ، ملامحسن ، المحجّة البيضاء ، ج ۸ ، ناشر: جماعة المدرسين بقم، مؤسسه النشر الاسلامی، قم، نوبت چاپ: چهارم، ۱۴۱۷ ق.
- ۴۲- فضل الله، سید محمد حسین، تفسیر من وحی القرآن، چاپ دوم، بیروت، دارالملاک للطباعة و النشر، ۱۴۱۹ ق.
- ۴۳- قرطبی، محمد بن احمد، الجامع لاحکام القرآن، ناشر: ناصر خسرو، تهران، ۱۳۶۴ ش.
- ۴۴- القمّی، شیخ جعفر بن أحمد، کتاب جامع الأحادیث، مشهد، بنیاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی.
- ۴۵- قمی، شیخ عباس، سفینه البحار و مدینه الحکم والآثار، تهران، اسوه، ۱۴۱۶ ق.
- ۴۶- کی، ابوطالب محمد بن علی، قوت القلوب فی معامله المحبوب، تصحیح باسل عیون السود، بیروت، دارالکتب العلمیه، چاپ اول، ۱۴۱۷ ق.
- ۴۷- مراغی، احمد بن مصطفی، تفسیر المراغی، بیروت دار احیاء التراث العربی؛ بی تا.
- ۴۸- معلوف، لوئیس، المنجد فی اللغة، لبنان - بیروت، ناشر دار المشرق، ۲۰۰۰ میلادی .
- ۴۹- مغنیه، محمد جواد، فی ظلال نهج البلاغه، ناشر: دار العلم للملایین - بیروت - لبنان، سال نشر ۱۳۵۸ هجری، شمسی/ ۱۹۷۹ میلادی.
- ۵۰- متقی، علی بن حسام‌الدین ، کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال، سایر نویسندگان: محقق، دمیاطی، محمود عمر ناشر: دارالکتب العلمیه - بیروت - لبنان، سال نشر ۱۴۱۹ هجری قمری/ ۱۹۹۸ میلادی.

کتاب فارسی

- ۵۱- آراسته‌خو، محمد ، نقد و نگرش بر فرهنگ اصطلاحات علمی - اجتماعی، تهران، گستره، ۱۳۷۰.

- ۵۲- آشوری، داریوش، فرهنگ علوم انسانی (ویراست ۳)، نشر مرکز، ۱۳۹۲.
- ۵۳- الهامی نیا، علی اصغر، و همکاران، اخلاق مدیریت (۲)، ناشر: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. نمایندگی ولی فقیه. پژوهشکده تحقیقات اسلامی.
- ۵۴- -----، اخلاق فرماندهی و مدیریت، بی جا، بی تا.
- ۵۵- الهامی نیا، علی اصغر، سیره اخلاقی - تربیتی امام خمینی، بی جا، ۱۳۸۱.
- ۵۶- آقا جانی، شعبان، اشتقامت رمز موفقیت مردان بزرگ، قم، ۱۳۸۲.
- ۵۷- اختری، عباسعلی، مدیریت علمی مکتبی از دیدگاه اسلام. چاپ اول. قم: بوستان کتاب، ۱۳۶۹.
- ۵۸- بحرانی، میثم بن علی، شرح نهج البلاغه. حبیب الله روحانی. ج ۴. چاپ اول. مشهد: بنیاد پژوهش های آستان قدس، ۱۳۷۵.
- ۵۹- باقری، خسرو، نگاهی دوباره به تربیت اسلامی، تهران، مدرسه، ۱۳۸۵.
- ۶۰- انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، تهران، سخن، چاپ دوم، ۱۳۸۲ ش.
- ۶۱- بهشتی، احمد، اندیشه سیاسی تربیتی علوی در نامه های نهج البلاغه. چاپ اول. قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۸.
- ۶۲- پرهیزگار، کمال، تئوری های مدیریت، تهران، اشراقی، چاپ سوم، ۱۳۵۷.
- ۶۳- تقوی دامغانی، سید رضا، نگرشی بر مدیریت اسلامی. چاپ دهم. قم: چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۷.

- ۶۴- جامی، عبدالرحمن، نقد النصوص فی شرح نقش الفصوص، تصحیح ویلیام چیتیک، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۷۰ش.
- ۶۵- جعفری تبریزی، محمدتقی، حکمت اصول سیاسی اسلام. چاپ اول. تهران: به نشر؛ آستان قدس رضوی، ۱۳۸۶.
- ۶۶- جعفری تبریزی، محمدتقی، فرهنگ پیرو، فرهنگ پیشرو، ناشر: موسسه تدوین و نشر آثار استاد علامه، سال چاپ: ۱۳۸۵.
- ۶۷- جوادی آملی، عبدالله، مفاتیح الحیات، قم، اسراء، ۱۳۹۱.
- ۶۸- جوادی آملی، عبدالله، تسنیم، چاپ اول. قم: نشر اسراء، ۱۳۸۵.
- ۶۹- حلی، حسن بن یوسف بن مطهر، تحقیق حسین درگاهی؛ ترجمه حمیدرضا آذیر، ترجمه کشف الیقین فی فضائل امیرالمومنین علیه السلام، نشر: تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۷۹.
- ۷۰- حجتی، سید محمد باقر، اسلام و تعلیم و تربیت، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۵.
- ۷۱- خوانساری، جمال الدین محمد، شرح غرر الحکم، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۰.
- ۷۲- خاکپور، مسعود، مبانی نظری آسیب شناسی تربیت دینی در نوجوانان و جوانان، مجموعه مقالات آسیب شناسی تربیت دینی در آموزش و پرورش؛ تهران: موسسه فرهنگی محراب قلم، ۱۳۸۱.
- ۷۳- خواجه علی جهانتیغی، زهرا و خواجه علی جهانتیغی، معصومه، «مدیریت اسلامی رویکرد نوین مدیریت در هزاره سوم»، کنگره بین المللی فرهنگ و اندیشه دینی، ۱۳۹۳.

- ۷۴- دشتی، محمد، ترجمه نهج البلاغه. چاپ اول. قم: مؤسسه انتشارات مشهور، ۱۳۷۹.
- ۷۵- دانشمند، مهدی، تربیت خانواده و سبک زندگی اسلامی، ناشر: مولف، سال چاپ: ۱۴۰۰.
- ۷۶- دلشاد تهرانی، مصطفی، ارباب امانت، اخلاق اداری در نهج البلاغه. چاپ دوم. تهران: دریا، ۱۳۷۹.
- ۷۷- -----، دلالت دولت: آیین نامه حکومت و مدیریت در عهدنامه مالک اشتر، تهران، دریا، ۱۳۸۹.
- ۷۸- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
- ۷۹- دورکیم، امیل، در باره تقسیم کار اجتماعی، ترجمه باقر پرهام، تهران، نشر مرکز، ۱۳۸۱.
- ۸۰- رحیمی، علی رضا، تعلیم و تربیت دینی، معرفی رویکرد بصیرت گرا، نشریه رشد آموزش ابتدایی، شماره ۴، ۱۳۸۳.
- ۸۱- ری شهری محمد، میزان الحکمه، انتشارات دارالحديث، چاپ اول، ۱۴۲۲.
- ۸۲- شارع پور، محمود، جامعه شناسی شهری، تهران، سمت، چاپ دوم، ۱۳۸۹.
- ۸۳- شریف قرشی، باقر، تحلیلی از زندگانی امام سجاد علیه السلام، ترجمه محمدرضا عطایی، انتشارات آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۷۲ ش.
- ۸۴- شریف قریشی، باقر، النظام التربوی فی الاسلام، ناشر: مهر امیرالمومنین، ۱۳۸۵ ش.
- ۸۵- علی احمدی، علیرضا. سرمدی، محمد رضا، مبانی و اصول مدیریت اسلامی. چاپ سوم، تهران: تولید دانش، ۱۳۸۷.
- ۸۶- فکوهی، ناصر، انسان شناسی شهری، تهران، نی، چاپ چهارم، ۱۳۸۶.

- ۸۷- فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، قم، هجرت، بی تا، دوم.
- ۸۸- فیض کاشانی، محسن، الحقائق فی محاسن الاخلاق، دار الکتاب الإسلامی - قم - ایران، ۱۴۲۳ ق.
- ۸۹- قرشی، سیدعلی اکبر، تفسیر احسن الحدیث، چاپ سوم، تهران، بنیاد بعثت، ۱۳۷۷.
- ۹۰- قرائتی، محسن، درسهایی از قرآن، ناشر: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، سال چاپ: ۱۳۶۳.
- ۹۱- -----، تفسیر نور، مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۸ ش.
- ۹۲- -----، ۳۰۰ نکته در مدیریت اسلامی، تهران، مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن، ۱۳۸۷.
- ۹۳- قاسمی، محمد علی، دوران طلایی تربیت، قم: نشر نورالزهرا (س)، چاپ پنجم، ۱۳۹۳.
- ۹۴- کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تصحیح و تعلیق علی اکبر غفاری، طهران: دار الکتب الإسلامیه، ۱۳۶۳ ش.
- ۹۵- گروه واژه‌گزینی، فرهنگ واژه‌های مصوب فرهنگستان (جلد ۱۲)، تهران: انتشارات فرهنگستان زبان و ادب فارسی. شابک ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۴۳-۶۶-۸.
- ۹۶- گروه نویسندگان، تربیت دینی در جامعه اسلامی/معاصر، قم، مؤسسه امام خمینی، ۱۳۸۸، اول،
- ۹۷- مجلسی، محمدباقر، بحارالأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمه الأطهار، مصحح: محمدباقر محمودی، بیروت، دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۲ ق.
- ۹۸- مصباح یزدی، محمدتقی، تربیت دینی در جامعه اسلامی معاصر، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۸.

- ۹۹- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ترجمه حمیدرضا شیخی، قم، دارالحديث، ۱۳۷۹.
- ۱۰۰- -----، محمد، دوستی در قرآن و حدیث، ناشر: مؤسسه علمی فرهنگی دار الحدیث. سازمان چاپ و نشر - قم - ایران، سال نشر ۱۳۸۷ هجری شمسی.
- ۱۰۱- مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۶۰.
- ۱۰۲- موحّدی لنکرانی، محمّدفاضل، آیین کشورداری از دیدگاه امام علی علیه السلام، حسین کریمی زنجانی، چاپ اول، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۲.
- ۱۰۳- محمدی، حمید، صرف متوسطه، قم، دارالذکر، پنجاه و چهار، ۱۳۸۱.
- ۱۰۴- مدرسی، سیدمحمدتقی، من هدی القرآن، چاپ اول، تهران، دار محبی الحسین، ۱۴۱۹ ق.
- ۱۰۵- مسعودی، عبدالهادی، روابط اجتماعی از نگاه قرآن، ناشر: مؤسسه علمی فرهنگی دار الحدیث. سازمان چاپ و نشر قم - ایران.
- ۱۰۶- مکارم شیرازی ناصر با همکاری جمعی از نویسندگان، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۷ ش.
- ۱۰۷- مکارم شیرازی، ناصر، پیام امام علیه السلام. چاپ اول. قم: انتشارات امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ۱۳۹۰.
- ۱۰۸- -----، مفاتیح نوین، ۱۳۹۰ ش، ناشر: امام علی ابن ابیطالب، ۱۳۹۹ ش.
- ۱۰۹- -----، اخلاق در قرآن، قم، مدرسه امام علی بن ابیطالب علیه السلام، ۱۳۷۸.

- ۱۱۰- موسوی خمینی، روح الله، شرح حدیث جنود عقل و جهل، مؤسسه ی تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ سوم، ۱۳۷۸.
- ۱۱۱- -----، صحیفه امام، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام ۱۳۸۹،
- ۱۱۲- -----، کشف الاسرار، ناشر کتاب فروشی علمیه اسلامی، سال ۱۳۲۳ ش.
- ۱۱۳- -----، موسوعه الامام الخميني، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۹۹ ه ش.
- ۱۱۴- -----، شرح چهل حدیث، چاپ چهل و سوم، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۱ ش.
- ۱۱۵- -----، تحریر الوسیله، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام، ۱۳۷۹
- ۱۱۶- نجفی اصفهانی، محمد تقی، خواص آیات قران کریم، ناشر: مؤسسه انتشارات یادمان فلسفی، بی تا.
- ۱۱۷- مطهری، مرتضی، امامت و رهبری، تهران، صدرا، ۱۳۶۴.
- ۱۱۸- مطهری، مرتضی، مجموعه آثار شهید مطهری، انتشارات صدرا، ۱۳۸۳.
- ۱۱۹- -----، جاذبه و دافعه علی علیه السلام، انتشارات صدرا، ۱۳۸۳.
- ۱۲۰- نراقی، محمد مهدی بن ابی ذر، جامع السعادات، چاپ محمد کلانتر، نجف ۱۳۸۷/۱۹۶۷، چاپ افست بیروت، بی تا.

- ۱۲۱- نراقی، ملامحمد، معراج السعاده ، قم،مؤسسه انتشارات هجرت، چاپ ۶، ۱۳۷۸ ش.
- ۱۲۲- ----- ،علم اخلاق اسلامی (ترجمه جامع السعادات)، ترجمه ی سید جلال الدین مجتبی، انتشارات حکمت، چاپ چهارم، ۱۳۷۷،
- ۱۲۳- نصیرالدین طوسی ،محمدبن محمد ، اخلاق ناصری ، چاپ مجتبی مینوی و علیرضا حیدری ، تهران ۱۳۶۰ ش
- ۱۲۴- نوری، حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسایل، بیروت: مؤسسه احیا التراث، ۱۴۰۸ ق .
- ۱۲۵- وطن دوست، رضا، عمل در قرآن کریم، مشهد، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ۱۳۸۲.